

شماره حقوق

دوفصلنامه

دوره ۴ - شماره ۸ - بهار و تابستان ۱۴۰۰

- ابعاد فقهی و جرم شناختی شرط بندی در فضای مجازی
ابوالفتح خالقی، سیمین فرخی نیا
- بررسی انتقادی رأی مشورتی دیوان بین المللی دادگستری راجع به آثار حقوقی جدایی
مجمع الجزایر جاگوس از موريس در سال ۱۹۶۵
موسی عاکفی قاضیانی، محمد عاکفی قاضیانی
- واکاوی حقوقی تطبیقی نهاد وثیقه در پرتو قوانین ایران و انگلیس
حسین رحیمی خجسته، مرضیه فتحی برناجی
- رویکردی تطبیقی بر آثار ادغام شرکت‌های تجاری
افشین مجاهد
- تبیین ابعاد عدالت و اخلاق از منظر اصول چهارچوبی حقوق بین الملل اسلامی
نوروز کارگری، سجاد طیبی
- جایگاه جنایات جنسی در محاکم کیفری بین المللی
عباس پورهاشمی، سحر چوپین
- پاندمی کووید۱۹ در پرتو حقوق همبستگی
سیدبهراد میرفرخایی
- آثار و جهات تجدیدنظرخواهی (پژوهش خواهی) از منظر فقه امامیه، حقوق ایران و فرانسه
سیدجعفر هاشمی باجگانی، افشین مجاهد
- سرمایه گذاری خارجی در حقوق موضوعه ایران و موانع پیش روی آن
محمدرضا بوربور
- شرط ضمان مطلق مستأجر در نگهداری از عین مستاجر در فقه امامیه و حقوق مدنی ایران
فیروز احمدی، علی قائدرحمتی
- هشدار برای دانه درشت ها: مروری بر مهمترین نقش ها و رهاوردهای حقوق بین الملل
کیفری در نظم حقوقی بین المللی
محسن قدیر، موسی گرمی
- مطالعه تطبیقی آثار جرم اختلاس در حقوق ایران و انگلستان با نگاهی به اسناد بین المللی
محسن جعفری، فاطمه اسدی
- تعهد حسن نیت در قراردادهای حقوق ایران و فرانسه
عباس کریمی، اباالفضل سلیمان
- رویکردی تطبیقی بر قرارداد ارفاقی در حقوق ایران، انگلیس و فرانسه
حسن رحیم زاده میبدی، افشین مجاهد
- آثار نفقه زوجه در حقوق ایران و فرانسه
مصطفی افضلی گروه
- مطالعه تطبیقی عدم نفوذ با بطلان نسبی در حقوق ایران و فرانسه
عباس کریمی، غلامرضا ایزدپناه
- نقد و ارزیابی ضررهای فردی، اجتماعی و قضائی جرم انگاری در نظام کیفری ایران
رستم علی اکبری، امیر فرج بخش

Jurisprudential and Criminological Aspects of Betting in Cyberspace

ابعاد فقهی و جرم شناختی شرط بندی در فضای مجازی

Abolfath KHaleghi

Associate Professor of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Qom University, Qom, Iran

ابوالفتح خالقی
دانشیار حقوق جزا و جرم شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه قم، قم، ایران
ab-khaleghi@qom.ac.ir

Simin Farrokhi Nia

Master student of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Qom University, Qom, Iran (Corresponding Author)

سیمین فرخی نیا
دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه قم، قم، ایران (نویسنده مسئول)

simin.criminalawf98@gmail.com
http://orcid.org/0000-0002-1088-8627

Abstract

The expansion and development of cyberspace, like other human achievements, in addition to its undeniable benefits, has created challenges and disadvantages, including the launch of Roman games in gambling and online betting in this space. Gambling is one of the most destructive and ruinous games, which unfortunately the corruption is being covered as a deceptive intellectual sport. In this writing, with the descriptive-analytical method and the use of library resources, the jurisprudential aspects and theories of criminology and the preventive measure of this phenomenon are examined. The results of this study show that Iranian law is as reliable as the articles (705 to 711 of the Islamic Penal Code (Punishment) approved in 1996) that may be available on the Internet, and therefore its openness between betting and gambling, the materials available on Betting is not reliable. Article 2 Law on Intensification of Bribery, Embezzlement and Fraud approved in 1988 of governs it. It should also be kept in mind that criminalization is not the only solution, however he should act like a physician, and a competent physician, to figure out the tendency of young people to gamble and seek preventive measures; because prevention is better than cure.

Keywords: Gambling, Betting, jurisprudence, Criminological theories, cyberspace.

چکیده

گسترده‌گی و پیشرفت فضای مجازی مانند سایر دستاوردهای بشر در کنار منافع غیر قابل انکار آن مشکلات و معایبی را نیز ایجاد می‌کند، از جمله راه اندازی و رواج بازی های قمار و شرط بندی اینترنتی در این فضاست. قمار یکی از انواع بازی های مخرب و خانمان سوز است که متأسفانه با عنوان فریبنده ورزش فکری بر مفاصل آن سروپوش گذاشته می‌شود و از نظر اسلام این بازی ناسالم از گناهان کبیره و حرمت آن از ضروریات دین و مقتضای ادله اربعه است. در این نوشتار با روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه ای به بررسی ابعاد فقهی و نظریه های جرم شناسی و تدابیر پیشگیرانه این پدیده پرداخته می‌شود. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که قوانین حقوق ایران مانند مواد (۷۰۵ تا ۷۱۱) کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تجزیرات) مصوب (۱۳۷۵) قابل تعمیم به قمار اینترنتی می‌باشند و به دلیل نقاط افتراقی که بین شرط بندی و قمار وجود دارد مواد مربوط به قمار قابل تعمیم به شرط بندی نبوده لذا ماده ۲ قانون تشدید ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷ بر آن حاکم است. همچنین باید در نظر داشت که جرم انگاری تنها راه حل نیست بلکه جرم شناسی باید مثل یک پزشک حاذق به علت یابی گرایش جوانان به قمار و به دنبال تدابیر پیشگیرانه باشد؛ چرا که پیشگیری همواره بهتر از درمان است.

واژگان کلیدی: قمار، شرط بندی، فقه، نظریات جرم شناسی، فضای مجازی.

Received:2021/04/18 - Review:2021/07/12 - Accepted:2021/08/22

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۷/۲۹ - بازنگری مقاله: ۱۴۰۰/۰۴/۲۱ - پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۰۵/۳۱

مقدمه

امروزه با ورود تکنولوژی و رشد میزان استفاده آن توسط بخش اعظمی از اقشار مختلف جامعه برخی جرایم و رفتارها از حوزه حقیقی به مجازی سوق داده شده است. به عنوان نمونه در دهه های پیشین انجام قمار و شرط بندی در مکان هائی با وسایل خاصی صورت می گرفت ولی امروزه این اقدامات توسط برخی افراد سودجو در فضای مجازی صورت می گیرد؛ که نمونه آن را می توان در بازی های آنلاین اینترنت جستجو نمود.

بر اساس آن چه علمای علم اقتصاد بیان می دارند باید راه را برای تحقق رشد اقتصادی پایدار فراهم نمود و موانع تولید سرمایه و نیروی کار را از پیش روی فعالان اقتصادی برداشت و یکی از موانعی که راه را بر به کارگیری سرمایه در جهت تولید به اشتغال ناهموار می سازد، استفاده از منابع مالی در قمار به عنوان یک فعالیت غیرمولد اقتصادی است. قماربازان با صرف سرمایه های فراوان در بازی های خود به جای ایفای نقش در تولید ثروت در جامعه، دستاوردهای خود را یک شبه و بدون کسب عوض به هدر می دهند و موجب اختلال در نظام اقتصادی می شوند. صرفنظر از مضرات اقتصادی این نوع فعالیت آثار اجتماعی مخرب نیز مورد توجه جامعه شناسان است و همچنین باید دانست قمار عملی است که در اسلام نهی شده است و حکم آن حرمت است و اجتناب از آن واجب است. این نهی و حرمت به حدی است که فقها شرکت در مجالس قمار را جایز نمی دانند و پولی را هم که از این به راه دست می آید، حرام و آن را طبق آیه ۲۹ سوره مبارکه نساء مصداق اکل مال به باطل می دانند.^۱ قمار مصادیقی دارد که تشخیص آن منوط به دو امر است، یکی آلات قمار بودن و دیگری شرط بندی در آن. هرچند در این مورد نظرات فقها با هم متفاوت است چرا که برخی صرف آلات قمار را در تعریف قمار کافی می دانند بدون آن که شرط بندی را در تعریف آن لازم بدانند اما بیشتر فقها برد و باخت را در تعریف قمار شرط می دانند و کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵ نیز بر این مسئله تاکید دارد.

در مورد سابقه تحقیق حاضر باید گفت هرچند ابعاد فقهی قمار و شرط بندی کم و بیش مورد مذاقه قرار گرفته است ولی اشکال مشکوک و مصادیق جدید آن مورد بررسی دقیق قرار نگرفته است و

۱- یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا «ای کسانی که ایمان آورده اید، اموال همدیگر را به ناروا نخورید مگر آن که داد و ستدی با تراضی یکدیگر، از شما [انجام گرفته] باشد و خودتان را مکشید، زیرا خدا همواره با شما مهربان است.»

همچنین به طور اخص تاکنون در مورد ابعاد جرم شناختی مسئله با توجه به نظریات جرم شناسی جهت توقف بی رویه شرط بندی های اینترنتی مورد تحلیل جامع قرار نگرفته است.

۱- مفهوم قمار

در کتب لغت لفظ قمار (قمار به کسر قاف درست است و به ضم آن یک غلط مصطلح است که در اثر کثرت استعمال غلبه یافته است) به معنای انواع بازی با وسایل مخصوصی است که اغلب با برد و باخت همراه بوده و در آن بازنده ملزم می شود پول یا چیز بهاداری را به برنده بپردازد. کلمه قمار دارای ریشه ای عربی است و به سبب ریشه فقهی آن از عربی به فارسی وارد شده است. قمار بر وزن جدال از باب مفاعله است و طرفینی بودن فعل را می رساند. به معنی چیزی است که گاه کم می شود و گاه زیاد؛ همچنان که قمر گاه ناقص و گاه کامل می شود (ابن فارس، ۱۴۰۴ق، ج ۵، ۲۵). صاحب تاج العروس در تعریف تقامر می نویسد: «التقامر: زاهنه فغلبه» تقامر به معنی آن است که با او همراهی و شرط بندی نمود، سپس بر او پیروز شد (حسینی واسطی زبیدی، ۱۴۱۴ق، ج ۷، ۴۱۳).

۱-۱- مفهوم قمار در لسان فقها

گروهی از فقها در تعریف قمار تنها وجود آلات قمار را شرط می دانند و گروه دیگر از فقها علاوه بر وجود آلات قمار، برد و باخت را نیز از ارکان قمار می شمارند. محقق اردبیلی برای قمار معنای موسعی قائل است و آن را حتی بدون برد و باخت صادق می داند و چنین بیان می کند: «قمار عبارت است از بازی با آلات رایج قمار مانند نرد و شطرنج.» عبارت شهید ثانی در مسالک نیز مانند محقق اردبیلی است (شهید ثانی، ۱۴۱۳ق، ج ۳، ۱۲۲). صاحب جواهر برد و باخت را نیز در تعریف قمار شرط می داند و می نویسد: «قمار عبارت است از گرو نهادن بر بازی با آلات قمار.» البته ظاهر عبارت صحاح و مصباح المنیر و قاموس اللغه و النهایه این گونه است که گاهی قمار در بازی با آلات قمار مطلقاً همراه با عوض و بدون آن اطلاق می شود. فرقی هم بین آلات مخصوص قمار (تخته نرد و شطرنج) و دیگر آلات مثل قاپ بازی و بازی با سایر آلات قائل نمی شوند (نجفی، ۱۴۰۴ق، ج ۲۵، ۱۰۹).

۱-۲- تفاوت قمار و شرط بندی

شرط بندی که در لغت عرب از کلمه «رهان» و در واژگان انگلیسی کلمه «Betting» تعبیر می شود به معنی انجام قرار بین دو یا چند فرد که در آن بر روی رخداد یا عدم رخداد موضوعی، قراری گذاشته شود. به عبارت دیگر شرط بندی قراردادی است بین دو طرف که یکی موضوع معینی را اثبات و دیگری آن را نفی می کند و متعهد می شوند که هر یک درست گفته باشد دیگری مال معینی را به او

بدهد. اما قمار عبارت است از قراردادی بین دو یا چند شخص که بازی مخصوص انجام می دهند که اگر هر یک از آن ها برنده شد بازندگان مال معینی به او بدهند. نکته حائز اهمیتی که در این میان وجود دارد این است که در قمار مهارت و بلوف زدن و شانس عامل موثر در برنده شدن است درحالی که شرط بندی منحصرأ مبتنی بر شانس و اقبال است (حاج محمدی، ۱۳۹۸، ۲۲). در کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵ به تقسیم بندی انواع قمار پرداخت نشده است، بنابراین ما با مراجعه به کتب فقهی که مبنا و منشاء چنین جرایمی در آن نگاشته شده است ابتدا اقسام قمار را ذکر نموده و سپس نظر علما اسلام را تبیین خواهیم نمود.

۲- صور و مصادیق قمار در فقه

۲-۱- قمار با آلات مخصوصه همراه با برد و باخت

این قسمت قمار آشکارترین و متداول ترین مصداق قمار در سراسر دنیا می باشد. در میان فقها اختلاف نظر و اشکالی در حرمت این بازی و عوض آن وجود ندارد و در این میان اجماع و اخبار متواتر بر حرمت تکلیفی و حرمت وضعی آن وجود دارد. مقصود از حرمت تکلیفی همان حرمت شرعی است و مقصود از حرمت وضعی بطلان است. منظور از حرمت وضعی آن است که شخص غالب مالی را که بر آن رهن شده، مالک نمی شود. قانون مجازات اگرچه اقسام قمار را بیان ننموده است ولی به طریق اولی این قسم از موارد مشمول ماده ۷۰۵ کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵ می شود زیرا که در ماده مذکور «قماربازی با هر وسیله ای» آمده که وسیله عام است و آلات مخصوص قمار را به طریق اولی شامل می شود (توحیدی، ۱۴۱۷، ج ۱، ۳۶۸).

۲-۲- قمار با آلات مخصوصه بدون برد و باخت

اقوال فقهای اسلام در این قسم از قمار منشعب از دو دیدگاه است (عده ای به حرمت و عده ای به عدم حرمت) قائل می باشند: قائلین به حرمت، به فسادآلود بودن آلات قمار حتی بدون عوض معتقدند که کاربرد این ابزار صرفاً جهت قماربازی است و کارایی دیگری غیر از این برای آن ابزار متصور نیستند. قائلین به عدم حرمت در پاسخ به آن ها چنین ابراز می دارند که طبق قاعده فقهی «ما مِنْ عامٍّ إِلَّا وَ قَدْ خُصَّ» یعنی هیچ قاعده عامی نیست مگر این که تخصیص خورده باشد و از این قاعده کلی (فسادآلود بودن آلت قمار) شطرنج اخراج گردیده و اکنون کاربردی غیر از آلت مخصوص قمار پیدا نموده و به عنوان ورزش فکری شمرده می شود (مکارم شیرازی، ۱۴۱۵، ق، ۳۷۶). روایاتی که در مورد کیفر اخروی و دنیوی قمار مطرح گردیده از جمله: عدم پذیرش شهادت قمارباز، مورد لعن و نفرین فرشتگان واقع شدن و... حاکی از آن است که انصراف به قماربازی همراه با برد و باخت دارد. طبق

کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵ در این مورد چنین برداشت می‌شود که با تفسیر مضیق و اصل تفسیر به نفع متهم کیفر این جرم شامل قماربازی همراه با برد و باخت می‌شود و طبق نظریه اداره حقوقی قوه قضائیه قمار بدون قصد بردن پول یا مال مشمول حکم قماربازی نیست (کشاورز، ۱۳۷۶، ۱۲۱).

۲-۳- قمار با آلات غیرمخصوصه همراه با برد و باخت

اقلیت فقها و غیرمشهور قائل به عدم حرمت هستند و این گروه مسابقه با آلات دیگر را همراه با برد و باخت از نوع حرمت وضعی می‌دانند نه حرمت از نوع تکلیفی (انصاری، ۱۳۷۵، ج ۳، ۱۰۹). به عبارت اخری به نظر آن‌ها مالی که در اثر قماربازی به برنده تعلق گرفته باید آن را به صاحب اصلی مسترد کند؛ ولی از نظر شرعی قائل به حرمت آن نیستند. در پاسخ به آن‌ها باید گفت که با توجه به دیدگاه عرفی نظر مشهور فقها حرمت تکلیفی و وضعی نسبت به این قسم از قمار وجود دارد مگر جزء موارد استثنا شده در سبق و رمایه (اسب سواری و تیراندازی) که در جهت تقویت قوای جسمانی و نظامی در تقابل با دشمنان می‌باشد (حسینی روحانی، ۱۳۸۷، ج ۱۴، ۴۰۲) و (موسوی سبزواری، ۱۴۱۶، ج ۱۴، ۱۶). لازم به ذکر است که این استثناء فقط شامل شرکت کنندگان در بازی می‌شود و نه شامل تماشاگران. طبق ماده ۷۰۵ کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵^۲ قانونگذار وسیله قمار را در معنای عام گرفته و به صورت مطلق آورده و موارد استثناء شده آن نیز در ماده ۶۵۵ قانون مدنی^۳ که شامل دوانیدن حیوانات سواری، شمشیرزنی و تیراندازی آمده که شرط بندی در آن تصریح به جواز گردیده است.

۲-۴- قمار با آلات غیرمخصوصه بدون برد و باخت

در این قسم از قمار نیز عده ای قائل به جواز و عده‌ای قائل به حرمت آن هستند؛ اما قائلین به حرمت جزء اقلیت و نظر آن‌ها شاذ می‌باشد و ناشی از اجماع مدرکی است که حجت نیست. این گروه معتقدند حدیثی که از امام صادق (ع) نقل شده «سبق إلی فی نصل أو خُفّ أو حافر» سبق را با سکون بآه قرائت نموده‌اند که در این صورت معنای مسابقه را منحصر به اسب و شتردوانی و تیراندازی می‌دانند و

۲- ماده ۷۰۵- قمار بازی با هر وسیله‌ای ممنوع و مرتکبین آن به یک تا شش ماه حبس و یا تا (۷۴) ضربه شلاق محکوم می‌شوند و در صورت تجاهر به قماربازی به هر دو مجازات محکوم می‌گردند.

۳- ماده ۶۵۵- در دوانیدن حیوانات سواری و همچنین در تیراندازی و شمشیر زنی گروبندی جایز و مفاد ماده قبل در مورد آن‌ها رعایت نمی‌شود.

در غیر آن حکم به بطلان مسابقه و لهو و لعب بودن آن داده اند؛ ولی مشهور بر حلیت این گونه مسابقات نظر دارند. حدیث نقل شده از امام صادق (ع) را با فتح باء قرائت می کنند و گروه‌گذاری در غیر این سه مسابقه ذکر شده در بالا را باطل می دانند نه خود مسابقه را و اصل را بر اباحه و جواز مسابقه می دانند. به عنوان نمونه بازی فوتبال که بدون شرط بندی باشد را غرض عقلائی دانسته و آن را موجب شادابی، رفع خستگی، درمان بیماری های بدنی، تناسب اندام و... شمرده و جزء لهو و لعب به حساب نمی آورند. طبق کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵ و نظریه اداره حقوقی قوه قضائیه این قسم از قمار به دلیل آن که قصد تحصیل مال و برد و باخت را به دنبال ندارد، جرم نیست (زراعت، ۱۳۹۴، ج ۲، ۵۲۳).

۳- ادله شرعی و فقهی حرمت قمار

۳-۱- آیات قرآن

در قرآن کریم پنج آیه در مورد قمار وجود دارد که با لفظ قمار به طور مستقیم نیامده؛ بلکه در سه آیه با لفظ «میسر» و در یک آیه با لفظ «الاولئان» و در آیه دیگر با «اکل مال به باطل» بیان گردیده است. آیه ۲۱۹ سوره مبارکه بقره^۴ که این آیه قبل از آیات دیگر در مورد قمار نازل شده، اشاره به منافع و زیان ها و مفساد قمار نموده و حرمت آن را به فزونی ضررها بر منافع آن مستند نموده است؛ زیرا که همیشه افکار انسان در محور سود و زیان دور می زند و برای نجات از چنگال مفساد اخلاقی بزرگ باید از همین منطقی استفاده نمود. به قمار از آن جهت میسر اطلاق شده که وسیله آسانی جهت کسب اموال بازندگان محسوب می شود. منظور از اثم در این آیه یعنی تاخیر از خیرات و منظور از نفعها، نفع در خرید و فروش، ساختن و سرگرمی است که نقطه مقابل نفع، ضرر می باشد (حسینی همدانی، ۱۴۰۴ق، ج ۲، ۲۰۲). از جمله زیان های آن می توان به مبتلا شدن به انواع بیماری های روانی، بیکار شدن، وقت گذرانی و عدم توجه به زندگی، مشکلات اقتصادی-اجتماعی، مفساد اخلاقی، به دست گرفتن ثروت جامعه در دست گروه اندک و تن پروری و خودداری از فعالیت را اشاره نمود.

۴- يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ (درباره شراب و قمار، از تو می پرسند، بگو: «در آن دو، گناهی بزرگ، و سودهایی برای مردم است، ولی گناه شان از سودشان بزرگتر است.» و از تو می پرسند: «چه چیزی انفاق کنند؟» بگو: «مازاد [بر نیازمندی خود] را.» این گونه، خداوند آیات [خود را] برای شما روشن می گرداند، باشد که در [کار] دنیا و آخرت بیندیشید.»

در سوره مبارکه مائده^۵ این آیه نسبت به آیه قبلی از صراحت بیشتری در نهی از نزدیک شدن به خمر و قمار و انصاف و ازلام شده است و خداوند خطاب به مومنان این اعمال را پلیدی و عمل شیطانی دانسته و این که شیطان می خواهد با مشغول ساختن مومنان بین آن ها تخم کینه و عداوت بکارد و آن ها را از یاد خدا و برپایی نماز بازدارد. سپس آیه با آوردن استفهام تقریری بر دوری نمودن اهل ایمان تاکید می ورزد که اهل ایمان نباید به دنبال این گونه اعمال شیطانی باشند (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۲، ۷۳). شرح واژگان آیه: خمر در لغت به معنای پوشش آمده و شراب را از آن رو که عقل را می پوشاند و زائل کننده عقل است، خمر نامیده اند. میسر در لغت به معنی آسان نموده شده و هر چیزی که به آسانی به دست آید به آن میسر گفته می شود و کسی که مال دیگری را به آسانی و بدون رنج و تعب به دست آورده باشد چنین گویند. انصاف در لغت هر آن چیزی که جز خدا عبادت شود گفته اند و در مفردات راغب آمده است سنگ هائی که بر چیزی نصب می نمودند آن را عبادت نموده و بر آن ذبح می نمودند (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق، ج ۱، ۸۰۷). در کنزالعرفان ازلام «منظور تیرهائی است که نه پر دارد و نه ریشه و روی برخی از آن ها نوشته شده بود خدا امر نموده است که انجام بده و بر روی برخی دیگر نوشته شده بود خدا امر نموده انجام نده و روی برخی از آن ها چیزی نوشته نشده بود. این تیرها را می چرخاندند اگر روی آن نوشته شده بود انجام بده به دنبال حاجت خود می رفتند و اگر نوشته شده بود انجام نده به ترک حاجت خود می پرداختند و اگر روی آن چیزی نوشته نشده بود دوباره تیرها را می چرخاندند تا یکی از آن دو مشخص شود (سیوری حلی، ۱۴۲۵ق، ج ۲، ۵۰۵). اعراب جاهلی از ازلام برای کهنات و داوری و در مسائل مورد اختلاف و امور مشورتی مثل مسافرت، ازدواج، تعیین نسب افراد و الحاق فرزندان به پدر استفاده می نمودند. رجس چیز پلیدی را گویند که عمل شیطانی است. فاجتنبوه رساتر از نهی است به معنی دوری کنید و نزدیک نشوید (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق، ج ۱، ۳۴۲).

آیه ۳۰ سوره مبارکه حج^۶ منظور از اوئان به عنوان آلت قمار یاد شده است و اما در تفاوت بین صنم و وثن، صاحب لسان العرب راجع به وثن می گوید: وثن در لغت به چیزی اطلاق می شود که در مکان خودش ثابت و ساکن باشد. وی درباره معنای اصطلاحی وثن می گوید: «الاوئنه بالثناء، الکفره» اوئن را

۵- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْحَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ «ای کسانی که ایمان آورده اید، شراب و قمار و بتها و تیرهای قرعه پلیدند [و] از عمل شیطانند. پس، از آن ها دوری گزینید، باشد که رستگار شوید.»

۶- ذَلِكَ وَمَنْ يُعْظَمْ حُرْمَتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَأَحَلَّتْ لَكُمْ الْأَنْعَامَ إِلَّا مَا يُنْتَلَىٰ عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ «این است [آن چه مقرر شده] و هر کس مقررات خدا را بزرگ دارد، آن برای او نزد پروردگارش بهتر است و برای شما دام ها حلال شده است، مگر آن چه بر شما خوانده می شود. پس، از پلیدی بتها دوری کنید و از گفتار باطل اجتناب ورزید.»

به معنای بت گرفته است. او در ادامه به بیان تفاوت وثن و صنم می پردازد و از قول ابن اثیر آورده که: «فرق بین وثن و صنم در آن جاست که وثن عبارت از چیزی است که هیكلی دارد که از سنگ های تزئینی و باارزش ساخته شده است و یا این که از چوب و سنگ مثل انسان تراشیده و پرداخته شده و در جایی نصب و مورد عبادت قرار گرفته باشد. اما صنم بتی است که تنها صورت دارد، ولی جنه و هیكل خاص و بدن مشخصی ندارد.» (جارم، ۲۰۱۸م، ۱۳۲). بنابر روایتی از امام صادق (ع) رجس از اوئان (شطنج) است اما قول زور (غنا) است. لذا همان طور که بت پرستی انسان را از یاد خدا غافل می کند و او را به سمت رجس و پلیدی ها سوق می دهد، شطنج نیز از آلات قمار به حساب آمده و از آن نهی شده است (حرعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۱۷، ۲۶).

در آیه ۲۹ سوره مبارکه نساء نهی از «اکل اموال به باطل» یعنی به سببی نامشروع و باطل، شامل هر چیزی است که شارع، اباحه آن را نهی فرموده مثل غصب و سرقت و عقود فاسده خواه به ربا و غیر آن و نیز هر چه خارج از عقد باشد مثل قمار و... شرح لغات آیه: در این آیه لغات (اکل، باطل و تجاره عن تراض) مورد بررسی قرار می گیرد. اکل، در لغت به معنای خوردن است و در اصطلاح به تصرفی که همراه با تسلط بر مال غیر باشد اطلاق می شود (موسوی همدانی، ۱۳۷۴، ج ۲، ۵۰۰). باطل، عده ای باطل را به معنای مصرف نمودن مال یکدیگر بدون استحقاق و معاوضه دانسته اند و عده ای دیگر مال را به وجه نامشروع گرفتن و مصرف نمودن آن در راهی که حلال نیست گفته اند. تجاره عن تراض، تجارت به معنای معامله و خرید و فروش است و راغب تجارت را به معنای تصرف در سرمایه به منظور تحصیل سود معنا نموده است و اما در جمله (الا ان تکون تجاره عن تراض منکم) استثناء منقطع وجود دارد. منظور این است که معامله ای را که باطل نباشد، انجام دهید و گرنه همه معاملات باطل نیستند؛ بلکه معامله ای باطل است که نامشروع و مین غیر حق باشد و آن تجارتی که ناشی از رضایت طرفین و از نظر شرع مقدس صحیح باشد و نیز رضایت خداوند و شکوفائی اقتصاد جامعه را متضمن باشد (قرشی، ۱۴۱۲ق، ج ۶، ۲۶۷).

۳-۲- روایات

روایات در حرمت و مذمت قمار متواتر است و در این مقاله به ذکر چند نمونه بسنده می شود. زیاد بن عیسی نقل می کند از امام صادق (ع) از تفسیر آیه مذکور که می فرمایند: مال های تان را میان خودتان به باطل نخورید، سوال نمودم حضرت فرمودند: قریش با زنان و اموال شان قمار می نمودند و خداوند آن ها را از این کار منع نمود (حرعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۱۷، ۱۶۷). جابر از امام محمد باقر (ع) نقل می کند که فرمودند: وقتی خداوند آیه ۹۰ سوره مائده را بر رسولش نازل نمود از پیامبر (ص) پرسیدند:

میسر چیست؟ فرمود: هر آلتی که با آن قماربازی کنند میسر و حرام است حتی کعب و گردو (حرعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۱۷، ۲۳۹). در حدیثی از امام صادق (ع) سوال شد میسر چیست؟ حضرت فرمودند شطرنج است. گفته شد مردم می گویند میسر نرد است، حضرت فرمود: نرد نیز میسر است. امام رضا (ع) نیز می فرمایند: از قمار با خواتیم و اربعه عشر (از ابزار قمار که با آن ها قمار می نمودند) و سایر ابزار قمار بهره‌یزید حتی از قمارهایی که بچه ها با گردو و بادام و قاپ های استخوانی انجام می دهند (طبرسی، ۱۴۱۲ق، ۱۱۸).

به طور کلی سه نوع روایت در مورد میسر وجود دارد: روایاتی که میسر را به معنای ابزار قمار تفسیر نمودند، روایاتی که میسر را شرط بندی معنا نمودند و روایاتی که میسر را بازی با آلات قمار همراه با شرط بندی معنا نموده اند.

۳-۳- اجماع

از جمله دلایلی که ممکن است بر حرمت بازی با ابزار مخصوصه قمار هرچند بدون برد و باخت استدلال گردد اجماع است، هرچند در اصل اجماع بر حرمت قمار جای شک و تردید نیست؛ لیکن نمی توان آن را به طور مطلق اجماع محصل فقها دانست، چرا که این اجماع مدرکی است و حجت نمی باشد و قدر متقین قماربازی همراه با برد و باخت است (شهبازی، ۱۳۹۳، ۷۴).

۳-۴- ادله تحریم قمار از نظر عقلی

متکی شدن افراد به شانس و اقبال که بازدارنده از فعالیت مفید اقتصادی بوده و روح فعالیت و کار و تولید را از انسان می گیرد و او را تبدیل به موجودی تن پرور و بیکار می کند. برد و باخت در قمار، زمینه ساز عداوت و کینه توزی بین قماربازان می شود. قمار سبب تهییج و تحریک اعصاب و بیماری های روانی گردیده و انحطاط اخلاقی و از هم گسیختگی نظام خانواده را به دنبال دارد که خود زمینه ساز بسیاری از جرایم و در نهایت منجر به خودکشی می گردد.

۴- دلیل حلیت شطرنج

۴-۱- تغییر موضوع سبب تغییر در حکم

برخی از فقها از جمله امام خمینی (ره) حکم به حلیت مشروط شطرنج دادند و فرمودند در صورتی که برد و باختی در میان نباشد اشکالی ندارد. عده ای از فقها هم گفته اند که این خود با فتوای امام خمینی (ره) که فرمودند بازی با ابزار قمار مطلقاً چه با شرط برد و باخت و چه بدون آن حرام است، سازگار نیست. البته باید گفت که ملاک در تشخیص آلت قمار عرف است و اکنون شطرنج از کاربرد صرف در قماربازی خارج گردیده و به عنوان ابزاری جهت رشد فکری مورد استفاده است. بنابراین

تغییر موضوع سبب تغییر حکم گردیده و در این صورت حلال تلقی می شود (موسوی خمینی، ۱۳۷۴، ج ۲، ۱۵).

۴-۲- اصل عملی برائت

پس از بررسی ادله قائلین به حرمت و جواز قماربازی با آلات مخصوصه بدون برد و باخت با وجود شک و تردید در موضوع مورد بحث نوبت به اصل عملی می رسد و مقتضای اصل برائت حلیت بازی با شطرنج بدون برد و باخت است. البته کسانی که شطرنج را مطلقاً حرام دانسته اند اگر شک حاصل گردد که شطرنج از آلت قمار بودن خارج گردیده یا نه؟ مقتضای اصل استصحاب آلت قمار بودن شطرنج و اجتناب از آن است؛ مگر این که برای مکلف احراز شود شطرنج به لحاظ عرفی نیز از آلت قمار بودن خارج گردیده است (عافیت، ۱۳۹۵، ۷۸).

۴-۳- اصل اباحه

هر چیزی که بر حرام بودن آن دلیل روشنی وجود ندارد، قاعده «کل شیء لک حلال حتی تعلم انه حرام» در مورد آن جاری می شود، لذا برای اثبات اباحه نیازی به دلیل نیست (عافیت، ۱۳۹۵، ۷۹).

۵- موارد مشکوک به قمار

۵-۱- بورس

بورس نوعی فعالیت اقتصادی است که جهت دستیابی به سود از طریق پیش‌بینی تغییرات قیمت کالا، اوراق بهادار یا ارز انجام می گیرد. هدف سهامداران در بورس کسب سود از طریق خرید سهم کالائی که به طور حقیقی به آن نیازی ندارند و صرفاً از آن جهت که پیش‌بینی افزایش قیمت آن را در آینده دارد، اقدام به خرید آن می نمایند و ممکن است کالاهائی را که بدان نیاز دارند را به منظور جلوگیری از زیان بیشتر در آینده بفروشند.

بسیاری از افراد به علت این که در بورس هیچ گونه فعالیت خاصی از سوی سهامداران انجام نمی گیرد و حالت احتمالی که در سود و زیان دارد با قمار که در آن برد و باخت وجود دارد قیاس نموده و آن را مصداقی از قمار تلقی می کنند. در این قسمت به بررسی این احتمالات می پردازیم. طبق آیه ۲۹ سوره مبارکه نساء تجارتی که با رضایت طرفین صورت گیرد مشمول «تِجَارَةٌ عَنْ تَرَاضٍ» و مصداقی از آیه ۲۷۵ سوره مبارکه بقره «أَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ» گردیده و معامله صحیح است. عده ای هم به دلیل این که سهامدار فعالیتی جهت کسب سود انجام نمی دهد مصداق «اکل مال به باطل» دانسته و چنین معامله ای را نامشروع شمرده اند؛ درحالی که اگر «باء» در کلمه بالباطل را «باء» سبب بگیریم مفهوم آیه چنین می شود: اموال تان را میان خود به سبب باطل نخورید. یعنی در اموال یکدیگر از طریق معاملاتی که از نظر

شرعی باطل هستند تصرف نکنید. درحالی که در موضوع مورد بحث باید گفت چنین معاملاتی (نقد، نسیه و سلف) «أَحْلَ اللَّهُ الْبَيْعَ» جاری است و معامله صورت گرفته صحیح و سبب شرعی دارد. اگر «باء» در کلمه بالباطل را «باء» مقابله بگیریم، مفهوم آیه چنین می شود: اموال تان را میان خود در مقابل امر باطل نخورید درحالی که در مسئله مورد بحث عوض در مقابل مبیع وجود دارد و معامله صحیح است؛ لذا قمار محسوب نمودن بورس متصور نیست (میرمعزی، ۱۳۸۲، ۱۰).

۵-۲- قرض الحسنه

قرض گیرنده مالی را که قرض دهنده به او می دهد تملیک می کند که بعداً مثل آن را به قرض دهنده مسترد کند. بعدها بانک ها به منظور تشویق سپرده گذاران به جذب سپرده های بیشتر هر از چندگاهی اقدام به قرعه کشی و اهدای جوایز سپرده گذاران نمودند (موسوی خمینی، ۱۳۷۴، ج ۲، ۶۲۰). حال محل بحث این است که آیا این عمل شبه قمار محسوب می شود؟ در پاسخ باید گفت اگر اهداء جوائز از پول سایر سپرده گذاران تهیه شده و بر اساس قرعه به نام برخی از سپرده گذاران شانسی تعلق بگیرد مصداقی از قمار محسوب می شود، ولی اگر از سوی خود بانک دولتی یا خصوصی این جوایز تهیه و به سپرده گذاران اهدا گردد و هدف سپرده گذاران که پول را به بانک می سپارند برنده شدن از طرف بانک نباشد مسئله بی اشکال بوده؛ در غیر این صورت شبه قمار محسوب شده و حس افسردگی، پوچ انگاری، بدشانسی و غفلت از فرصت های زندگی به بازندگان دست می دهد (موسوی خمینی، ۱۳۷۴، ج ۲، ۶۱۶).

۶- اشکال نوین قمار و شرط بندی

۶-۱- مسابقات پیامکی

این مسابقات در قالب پرسش و پاسخ برگزار می شوند، روند کار این مسابقات بدین نحو است که افراد با پاسخ دادن به سوال هائی که به ترتیب از آسان به دشوار طرح شده وارد مرحله قرعه کشی می شوند که در نهایت جوایزی به قید قرعه به تعدادی از افراد تعلق می گیرد، که البته تامین هزینه های این جوایز از طریق کسر اعتبار شارژ سایر شرکت کنندگان اخذ شده که این مسئله نوعی قمار محسوب شده و فاقد وجهت شرعی و قانونی است که از این راه مبالغ هنگفتی نصیب گردانندگان این مسابقات می شود (مقدم، ۱۳۹۷، ۵).

۶-۲- پیش بینی مسابقات ورزشی

در این گونه سایت ها که اخیراً در حال گسترش هستند افراد با پرداخت مبالغی جهت عضویت قادر به پیش بینی نتایج مسابقات شده و در صورت درست حدس زدن نتیجه مسابقه در لیست قرعه کشی قرار

می گیرند. گردانندگان این سایت ها که عنوان مجرمانه دایرکنندگان قمارخانه های اینترنتی طبق ماده ۷۰۸ کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵^۷ بر آن ها اطلاق می شود، که این عمل مصداق بارز قمار و شرط بندی اینترنتی است (مقدم، ۱۳۹۷، ۴).

۷- بنیان های نظری قمار و شرط بندی از منظر جرم شناسی

جرم شناسی به دنبال کشف معما و علل جرایم است که در این راه به صورت دلتا عمل نموده و با استفاده از علوم مختلف به ریشه یابی پدیده های جنائی و تدابیر پیشگیرانه می پردازد. در این پژوهش ما با استفاده از نظریات جرم شناسی از جمله نظریه فشار رابرت مرتون، نظریه فنون خنثی سازی دیوید متز، نظریه معاشرت ترجیحی یا افتراقی ساترلند و نظریه تقلید گابریل تارد عوامل گرایش به قماربازی و شرط بندی را مطرح می نماییم.

۷-۱- نظریه فشار مرتون

طبق این نظریه، جامعه دستیابی به یک سری از اهداف را برای ما ترغیب می نماید و در قبال آن بایستی ابزار دستیابی به آن اهداف را برای همگان فراهم آورد. به عبارت دیگر اگر بین اهداف و ابزار توازن برقرار نشود حالت گسست و فشار ایجاد می شود، در برخورد با این فشار مرتون افراد را به پنج دسته تقسیم بندی نموده است.

الف- هم نوایان: این دسته از افراد اهدافی را که جامعه برای شان تبیین نموده با استفاده از ابزارهای موجود پذیرا هستند و این افراد هرگز مرتکب جرم نمی شوند و تمام تلاش خود را جهت رسیدن به آمال خود به کار می گیرند، به گفته یونگ این گروه به جنگ جویان مثبت معروف هستند.

ب- نوآوران: این دسته از افراد اهدافی را که جامعه برای شان تبیین نموده از قبیل قدرت، ثروت و دستیابی به تحصیلات عالی را قبول دارند ولی ابزارهایی را که با آن روبرو هستند، نمی پذیرند. به بیان دیگر روش های نامشروع و غیرقانونی را جایگزین اهداف مشروع و قانونی می نمایند. قماربازان که به دنبال به دست آوردن ثروت در مدت زمان کوتاه هستند جزء این دسته بوده و به جنگ جویان منفی معروف هستند.

ج- شعارگرایان یا آئین منشان: این دسته اهداف را پذیرا نبوده ولی ابزار مشروع و قانونی را قبول دارند، به وضع موجود قانع و منضبط بوده که اصطلاحاً به «قفس آهنین بروکراسی» معروف اند. این افراد ریسک پذیر نیستند، لذا سراغ قمار و شرط بندی که پایه و اساس آن (هیجان و ریسک است) نمی روند.

۷- هرکس قمارخانه دایر کند یا مردم را برای قمار به آن جا دعوت نماید، به شش ماه تا دو سال حبس و یا از چهل میلیون ریال تا صدوپنجاه میلیون ریال جزای نقدی محکوم می شود.

د- انزواطلبان یا کناره گیران: این دسته از افراد اهداف و ابزار القاء شده توسط جامعه را پذیرا نیستند، آنان بی هدف و بی برنامه بوده و فقط به دنبال سرگرمی و خوشگذرانی هستند. افرادی که قمار بازی را صرفاً برای گذران اوقات و سرگرمی انجام می دهند جزء این گروه می باشند.

و- شورشیان یا طغیانگران: این گروه همانند گروه قبل اهداف و ابزاری را که جامعه القاء نموده پذیرا نیستند و به جای آن، اهداف و ابزار جدیدی را برای جامعه تعریف می کنند، این گروه معروف به مجرمان سیاسی هستند.

نکته قابل توجه این که از میان این پنج گروه در نظریه رابرت مرتون، دو گروه نوآوران و انزواطلبان تمایل به شرکت در قمار بازی و شرط بندی دارند. نوآوران جهت دستیابی به ثروت و انزواطلبان من باب تلذذ و تهیج به دنبال آن هستند (کمالی، ۱۳۹۵، ۸).

۷-۲- نظریه فنون خنثی سازی دیوید متزا

بزهکارانی که پایبند ارزش ها و هنجارهای اجتماعی هستند و جرم و هنجارشکنی را اساساً امری قبیح و نامطلوب می دانند، به توجیه وجدان خود پرداخته و آسان تر مرتکب جرم می شوند و با استفاده از روش ها و فنونی به توجیه اعمال و رفتارهای مجرمانه خود می پردازند. این فنون عبارتند از: الف- انکار مسئولیت: هر زمانی که بزهکار بتواند برای اعمال انحرافی، خود را به عنوان یک شخص فاقد مسئولیت و بی گناه قلمداد کند. ب- انکار ضرر و زیان: شخص بزهکار غالباً احساس می کند که رفتارش به رغم این که مخالف قانون است اما خسارت شدیدی را در پی نداشته است. ج- انکار قربانی: در این روش مجرم به نادیده انگاشتن قربانی می پردازد و ممکن است ادعاء کند که خسارت موردنظر، یک خسارت حقیقی نیست؛ بلکه شیوه ای از یک انتقام یا مجازات منصفانه است و با یک روش زیرکانه، بزهکار خود را در موقعیت انتقام گر قرار می دهد و بزه دیده به جایگاه یک خطاکار انتقال داده می شود.

نظریه مربوط به فنون خنثی سازی دیوید متزا را می توان در مورد قماربازان منطبق دانست؛ زیرا که ادعای شان این است که در دوره ای که من باختم دیگران برنده هستند و زمانی که من برنده بازی هستم دیگران باخته اند. با این روش قماربازان به خنثی سازی و توجیه عمل خود از طریق انکار مسئولیت، انکار بزه دیدگان و انکار ضرر و زیان می پردازند (رحیمی نژاد، ۱۳۸۹، ۱۳۰).

۷-۳- نظریه معاشرت ترجیحی ساترلند

تئوری معاشرت های ترجیحی ساترلند به این معناست که انسان در طول حیات خود با گروه های اجتماعی مختلفی چون خانواده، گروه دوستان، گروه مدرسه ... معاشرت پیدا می کند و با عنایت به این که الگوهای رفتاری ارائه شده در معاشرت ها با یکدیگر متفاوت هستند، به طوری که برخی از

الگوهای رفتاری مطابق و مساعد با قانون و برخی الگوها مغایر با قانون هستند، در این صورت چنانچه در محیطی الگوهای رفتاری ناسازگار با قانون بر الگوهای سازگار و مساعد غالب شوند، فردی که با این گروه معاشرت پیدا نموده، الگوهای ناسازگار را ترجیح داده و نتیجتاً بزهکار خواهد شد. نظریه مربوط به معاشرت ترجیحی ساترلند را می توان در مورد قماربازان منطبق دانست؛ چرا که شخصیت افراد در محیط حتمی و اجتناب‌ناپذیر خانواده، محیط انتخابی دوستان و خانواده ثانویه و... شکل می‌گیرد و اگر با گروهی معاشرت داشته باشد که به حقوق مالی و مالکیت دیگران اهمیت نمی‌دهد و تمایزی بین حلال و حرام قائل نیست به راحتی مرتکب جرم می‌شود. البته نکته حائز اهمیت این است که یادگیری و عمل دو مبحث جدا از هم هستند و انسان موجودی منفعل نیست بلکه دارای اراده و اختیار است و علیرغم قرار گرفتن در چنین گروه‌هایی می‌تواند مرتکب جرم نشود؛ ولی تاثیر یادگیری و معاشرت را نمی‌توان نادیده گرفت (رحیمی نژاد، ۱۳۹۲، ۹۱).

۷-۴- نظریه تقلید گابریل تارد

به نظر گابریل تارد اجتماع از گروهی از مردم تشکیل شده است که به تقلید از یکدیگر مشغول می‌باشند. تارد می‌نویسد ساختمان اجتماع بر اساس خصایص فردی بنا نهاده شده که مهم‌ترین آن‌ها حس تقلید است. افراد در خردسالی به تقلید از بزرگسالان می‌پردازند و در جوانی تحت تاثیر عنوان و شهرت اشخاص قرار گرفته، آن‌ها را الگوی خود قرار داده و از رفتار و گفتار آن‌ها تبعیت می‌کنند. به طور قطع نمی‌توان گفت چه کسی از چه چیزی به طور کامل تبعیت می‌کند زیرا خصایص، اخلاق و روحیات متفاوت است؛ ولی هر کس رفتار و اعمالی را مورد تقلید قرار می‌دهد که مطبوع طبعش واقع شود. نظریه مربوط به تقلید گابریل تارد را می‌توان در مورد قماربازان منطبق دانست، چرا که قوانین تقلید از سه قانون تبعیت می‌کنند «قانون قرب و نزدیکی، قانون درجه بالاتر و قانون مد.» به سبب این که تبلیغ سایت‌های شرط بندی و قمار از سوی افراد سرشناس و سلبریتی انجام می‌گیرد و گروهی از جوانان آن‌ها را الگوی خود قرار داده و با دیدن تجملات زندگی آنان جذب این سایت‌ها می‌شوند (آذریان قهفرخی، ۱۳۹۵، ۴).

۸- تدابیر پیشگیرانه

پیشگیری در مفهوم موسع شامل تدابیر کیفری و غیر کیفری است. یعنی علاوه بر تدابیر کنشی، تدابیر واکنشی را نیز شامل می‌شود. نکته قابل ذکر این است که مجرم عقل جرم دارد و معمولاً در بدو امر ترازوی مجازات و منافع حاصل از جرم را سبک سنگین نموده و اگر کفه منافع حاصل از جرم بر مجازات سنگینی کند به طبع، آن را بر می‌گزیند. بنابراین با اقداماتی باید توازن محاسبه مجرم را به هم

زد البته مجازات تنها کارساز نیست؛ بلکه باید قبل از حادث شدن جرم تدابیر پیشگیرانه غیر کیفری را در اولویت کار خود قرار دهیم. پیشگیری در مفهوم مضیق و خاص، به اقداماتی گفته می‌شود که جنبه کنشی یا پیشینی دارند نه واکنشی یا پسینی. بنابراین مجازات‌ها و اقدامات تامینی و تربیتی که به عنوان واکنش جامعه در مقابل کنش جنائی یا جرم اعمال می‌شوند، از قلمرو جرم‌شناسی پیشگیرانه خارج است.

۸-۱- تدابیر پیشگیرانه اجتماعی از قمار و شرط بندی

این نوع پیشگیری شامل آن دسته از تدابیر و اقداماتی است که با مداخله در فرآیند رشد افراد، بهبود شرایط زندگی آن‌ها و سالم‌سازی محیط اجتماعی و طبیعی، به دنبال حذف یا کاهش علل جرم‌زا و در نتیجه پیشگیری از بزهکاری است.

۸-۲- کنترل اجتماعی جرم

کنترل اجتماعی عبارت از وسایلی است که بر رفتار افراد اثر می‌گذارد و آنان را به پیروی از هنجارها و ارزش‌ها وادار می‌کند. در صورتی که فردی از هنجارهای اجتماعی سرپیچی کند و رفتار مخالف هنجارها و ارزش‌های اجتماعی باشد، از طرف گروه یا جامعه مورد سرزنش و مجازات قرار می‌گیرد. واژه کنترل اجتماعی در زبان انگلیسی به معنی قدرت، توانایی، تسلط و اقتدار آمده است در زبان فارسی نیز چنین استعمال شده است. در مورد کنترل اجتماعی جرم، جرم‌شناس آمریکایی به نام «هیرشی» پایبند و مقید شدن یک شخص به اجتماع را در چهار محور می‌داند که ما از این نظریه در پیشگیری اجتماعی از جرم قمار می‌توانیم استفاده کنیم: اولین عنصر پایبندی و وابستگی عاطفی است؛ در حقیقت بیانگر این است که هر چقدر پیوستگی و پیوندهای انسان نسبت به افراد مهم دیگر مثل خانواده، دوستان یا نهادها همانند مدرسه و باشگاه بیشتر باشد، کمتر مرتکب جرم می‌شود. زیرا می‌داند اگر مرتکب جرم شود از سوی دیگران پذیرفته نشده و از ترس این که طرد شود، خود را کنترل می‌کند (ویلیامز و مک‌شین، ۱۳۸۶، ۲۱).

۸-۳- عنصر تعهد به سرمایه‌های اجتماعی

دولت موظف است طبق اصل چهل و سوم^۸ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیازهای اساسی شهروندان را فراهم آورد. فرصت اشتغال و تحصیلات را مهیا سازد، بنابراین وقتی شخصی سرمایه‌های

۸- اصل چهل و سوم: برای تأمین استقلال اقتصادی جامعه و ریشه کن کردن فقر و محرومیت و برآوردن نیازهای انسان در جریان رشد، با حفظ آزادی او، اقتصاد جمهوری اسلامی ایران بر اساس ضوابط زیر استوار می‌شود: ۱- تأمین نیازهای اساسی: مسکن،

اجتماعی مانند: شهرت، تحصیلات، شغل و موقعیت های اجتماعی خوب را کسب کند از ترس این که با ارتکاب جرم سرمایه های حاصل را از دست بدهد، خود را در برابر جرایم کنترل نموده تا مرتکب جرمی نشود.

۸-۴- عنصر مشارکت و درگیری در فعالیت های اجتماعی

اگر یک جامعه برای شهروندان خود درگیری های مثبت اجتماعی مانند وجود اماکن ورزشی، مسابقات ورزشی، آموزش هنر، زبان، ایجاد اماکن فرهنگی (کتابخانه) و... را فراهم آورد دیگر جوانان فرصت و مجالی برای ارتکاب جرم پیدا نمی کنند؛ چرا که «دست های بیکار کارگاه شیطان است» و در غیر این صورت جوانان برای سرگرمی و گذران اوقات فراغت به تفریحات منفی از جمله قمار و شرط بندی سوق پیدا می کنند.

۸-۵- اعتقاد

بر اساس این عنصر هر چقدر انسان به ضرورت پیروی از قواعد و مقررات اجتماعی باور و اعتقاد بیشتر داشته باشد به همان مقدار کمتر مرتکب جرم می شود (رحیمی نژاد، ۱۳۹۲، ۱۰۰). هیرشی چهار مولفه مذکور را به عنوان محور کنترل جرم و تدابیر پیشگیرانه اجتماعی مدنظر قرار داده است؛ اما جامعه شناسان اسلامی علاوه بر توجه به چنین مولفه هایی عوامل دیگری مانند: تقویت دین داری، اعتماد به استعداد و قابلیت های فردی را نیز شرط می دانند.

خوراک، پوشاک، بهداشت، درمان، آموزش و پرورش و امکانات لازم برای تشکیل خانواده برای همه. ۲- تأمین شرایط و امکانات کار برای همه به منظور رسیدن به اشتغال کامل و قرار دادن وسایل کار در اختیار همه کسانی که قادر به کارند ولی وسایل کار ندارند، در شکل تعاونی، از راه وام بدون بهره یا هر راه مشروع دیگر که نه به تمرکز و تداول ثروت در دست افراد و گروه های خاص منتهی شود و نه دولت را به صورت یک کارفرمای بزرگ مطلق در آورد. این اقدام باید با رعایت ضرورت های حاکم بر برنامه ریزی عمومی اقتصاد کشور در هر یک از مراحل رشد صورت گیرد. ۳- تنظیم برنامه اقتصادی کشور به صورتی که شکل و محتوا و ساعت کار چنان باشد که هر فرد علاوه بر تلاش شغلی، فرصت و توان کافی برای خودسازی معنوی، سیاسی و اجتماعی و شرکت فعال در رهبری کشور و افزایش مهارت و ابتکار داشته باشد. ۴- رعایت آزادی انتخاب شغل و عدم اجبار افراد به کاری معین و جلوگیری از بهره کشی از کار دیگری. ۵- منع اضرار به غیر و انحصار و احتکار و ربا و دیگر معاملات باطل و حرام. ۶- منع اسراف و تبذیر در همه شئون مربوط به اقتصاد، اعم از مصرف، سرمایه گذاری، تولید، توزیع و خدمات. ۷- استفاده از علوم و فنون و تربیت افراد ماهر به نسبت احتیاج برای توسعه و پیشرفت اقتصاد کشور. ۸- جلوگیری از سلطه اقتصادی بیگانه بر اقتصاد کشور. ۹- تأکید بر افزایش تولیدات کشاورزی، دامی و صنعتی که نیازهای عمومی را تأمین کند و کشور را به مرحله خودکفائی برساند و از وابستگی برهاند.

۹- نمونه هائی از تدابیر پیشگیرانه وضعی قمار و شرط بندی اینترنتی

مبتکر اصلی تنوری پیشگیری وضعی از جرم «رونالد کلارک» است. در پیشگیری وضعی ما با استفاده از شیوه‌ها و روش‌های چون تقویت آماج‌ها و سیل‌های جرم، استفاده از تکنولوژی مراقبتی و کنترلی و مدیریت و طراحی محیطی (فضای مجازی) به دنبال کاهش فرصت‌ها و موقعیت‌های ارتکاب جرم، افزایش خطرات ارتکاب جرم، حذف معاذیر یا از بین بردن عواملی که باعث تحریک یا تشویق فرد به ارتکاب جرم می‌شود، تسلط بر شرایط و اوضاع و احوال پیرامونی جرم و در نهایت به دنبال جلوگیری از وقوع جرم هستیم. فیلترینگ، شیوه‌ای برای پیشگیری وضعی از جرایم اینترنتی است که به منظور کنترل و محدود نمودن دسترسی به شبکه به برخی از خدمات اعمال می‌شود. دستیابی به IP این وب‌سایت‌ها از طریق کشف علمی جرم توسط پلیس سایبری از تدابیر پیشگیرانه وضعی محسوب می‌شود. همچنین شناسایی کاربران با استفاده از کوکی را نیز می‌توان روش مناسبی از نوع پیشگیری وضعی دانست که از این طریق ما می‌توانیم مراجعه‌کنندگان به سایت‌های شرط بندی را شناسایی نمائیم.

آن چه مسلم است اعمال هر یک از این روش‌ها به تنهایی نمی‌تواند موجب پیشگیری قطعی بزهکاری شود؛ هر چند ممکن است به صورت مقطعی یا موضعی موثر باشد. بنابراین مهم‌ترین سازکار در مقوله پیشگیری از وقوع جرایم، استفاده تلفیقی از انواع روش‌های پیشگیرانه خواهد بود (نجفی‌توانا، ۱۳۹۲، ۶۶).

نتیجه

از جمع بندی مطالب نتیجه می‌گیریم که قمار عبارت است از بازی با آلات رایج قمار که با برد و باخت همراه باشد. برخی فقها در تعریف قمار حکم به حرمت آن، صرف وجود آلات قمار را کافی می‌دانند که از میان آن‌ها می‌توان به محقق اردبیلی و شهیدثانی اشاره نمود. درحالی‌که برخی دیگر در حکم به حرمت قمار، وجود دو رکن آلات قمار و گروگذاری را شرط می‌دانند. به نظر می‌رسد نظر فقهای گروه دوم به واقع نزدیک‌تر باشد چون رکن اصلی در قمار بودن بازی وجود شرط بندی و گروگذاری است. در کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵ صرفاً میزان مجازات جرم قمار مشخص گردیده است درحالی‌که در موضوعات شرعی مصادیق آن به روشنی بیان شده و یا این که شرع ملاک موضوع و حدود آن را مسکوت گذاشته و تشخیص آن با مکلف و احیاناً با عرف است و مصادیق قمار از همین قبیل است؛ یعنی شرع حکم حرمت قمار را تعیین نموده و روایات هم

برخی بازی‌ها را به عنوان ابزار و مصادیق قمار بیان می‌کند ولی در زمان حاضر بازی با برخی از آلات مذکور در روایات رایج و برخی رایج نیست مثل شطرنج که بنا به سه دلیل (تغییر موضوع سبب تغییر در حکم، اصل برائت و اصل اباحه) از این حکم کلی قمار خارج گردیده و حکم به حلیت آن داده شده است و نیز موارد مشکوک به قمار از جمله قرض الحسنه، بورس و... همچنین اشکال جدید قمار مثل مسابقات ورزشی، مسابقات پیامکی و قرعه ای که در چنین مواردی تشخیص امر به مکلف و در نهایت به عرف محول شده است.

عده‌ای بر این باورند که ماده ۷۰۵ کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵ فقط قمار سنتی با وسایل قمار را جرم دانسته است. مطابق اصل قانونی بودن جرم و مجازات، تفسیر مضیق قوانین کیفری و برخی از قواعد فقهی مانند قبح عقاب بلابیان تا زمانی که قانونگذار به صراحت رفتاری را جرم انگاری ننمود و برای آن مجازات تعیین نکند؛ آن رفتار قابل مجازات نیست. بنابراین از آن ماده نمی‌توان در خصوص فضای مجازی استفاده نمود. در پاسخ به آن‌ها باید گفت که ماده ۷۰۵ قمار با «هر وسیله ای را» جرم دانسته و آن چه از نظر مقنن مناط اعتبار است، برد و باخت در بازی را شامل می‌شود؛ لذا مواد مربوط به قمار سنتی قابل تعمیم به قماربازی مجازی نیز می‌باشد.

پیشنهادها

نکنه حائز اهمیت این است که باید بین قمار و شرط بندی باید قائل به تمایز شد؛ چرا که شرط بندی بدون مهارت و مشروط به یک امر خارجی است در حالی که در جرم قمار مهارت و بلوف زدن و بازی نمودن عنصر اصلی است؛ لذا با در نظر گرفتن نقاط افتراق آن دو می‌توان به این نتیجه رسید که ماده ۲ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷ بر جرم شرط بندی حاکم و مواد ۷۰۵ تا ۷۱۱ کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵ قابل اعمال به جرم قمار است. اگرچه با قوانین موجود می‌توان به مجازات مرتکبین پرداخت و این دستاویز بی‌کیفرمانی را از مجرمان برداشت ولی به لحاظ فضای ارتکاب جرم باید سیاست افتراقی مجزا از جرایم سنتی برای آن لحاظ نمود و از طرف دیگر در مجازات قماربازان که خود هم به نوعی قربانی و بزهدار محسوب می‌شوند کیفیات مخففه لحاظ نمود تا از رقم سیاه ماندن این جرایم به دلیل ترس از متهم شدن شان و دادن بهانه به گردانندگان وب سایت های قمار و شرط بندی جلوگیری نمود و در عوض به گردانندگان وب سایت ها مجازات مشدد لحاظ نمود؛ چرا که مجرم عقل جرم دارد و کفه مجازات و منافع حاصل از جرم را بررسی نموده و در صورت سنگینی کفه منافع، جرم را بر می‌گزیند؛ البته لازم به ذکر است که

صرفاً با اعمال مجازات نمی‌توان رشد بی‌رویه این جرایم را متوقف نمود؛ بلکه در خصوص این امر باید از نظریات متخصصان جرم‌شناسی کمک گرفت تا به علل تمایل قماربازان به این جرم پرداخته و تدابیر پیشگیرانه متناسب با آن را ارائه نمود که پژوهش حاضر به این مهم، با استفاده از:

نظریه فشار مرتون که به دلیل عدم توازن بین اهداف القاء شده از سوی جامعه و ابزار دستیابی به آن سبب گسست و فشار در افراد شده که زمینه ساز جرم بین دو گروه نوآوران به دلیل کسب ثروت و انزوای طلبان به دلیل سرگرمی و تفریح می‌باشد. طبق نظریه فنون خنثی سازی دیوید متزا قماربازان به توجیه رفتار مجرمانه خود از طریق انکار خسارت وارده، نادیده انگاشتن بزه دیده، فرافکنی تقصیر و تعمیم دادن وضعیت موجود به تمام افراد جامعه می‌پردازند. همچنین طبق نظریه معاشرت ترجیحی ساترلند و نظریه تقلید گابریل تارد به تأثیر هم‌نشینی، تقلید و یادگیری افراد از همدیگر به علل گرایش قماربازان به قمار و شرط بندی پرداخته و نیز به تدابیر پیشگیرانه وضعی و اجتماعی مختلف با بهره‌گیری از نظریات جرم‌شناسان از جمله نظریه پیوند اجتماعی هیرشی پرداخته است. امید است که این پژوهش راهگشای قوه مقننه و قضائیه در پیشگیری از جرایم قمار و شرط بندی باشد.

منابع

- قرآن کریم

فارسی

- آذربایان قهفرخی، مرتضی، ۱۳۹۵، بررسی نظریه تأثیر تقلید بر رفتار اجتماعی گابریل تارد، کنفرانس ملی

فقه، حقوق و روانشناسی.

- حاج محمدی، عاطفه، ۱۳۹۸، قمار و شرط بندی اینترنتی (راهکارهای پیشگیری از قمار و شرط

بندی اینترنتی)، چاپ اول، تهران، انتشارات مبین عدالت.

- حسینی همدانی، محمدحسین، ۱۴۰۴.ق، انوار درخشان در تفسیر قرآن، جلد ۲، چاپ اول، تهران،

کتابفروشی لطفی.

- رحیمی نژاد، اسمعیل، ۱۳۸۹، دکترین احیای نفس و رابطه آن با عدالت ترمیمی، حقوق تطبیقی (نامه

مفید)، شماره ۲.

- رحیمی نژاد، اسمعیل، ۱۳۹۲، جرم‌شناسی، چاپ اول، تبریز، انتشارات فروزش.

- زراعت، عباس، ۱۳۹۴، شرح قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات، جلد ۲، چاپ دوم، تهران، نشر

ققنوس.

- شهبازی، مریم، ۱۳۹۳، **ماهیت قمار از دیدگاه فقهای امامیه و تطبیق آن بر مصادیق جدید**، پایان نامه کارشناسی ارشد معارف اسلامی، دانشگاه قم.

- عافیت، نرگس، ۱۳۹۵، **جرم قمار و جرایم مربوط به آن**، چاپ اول، تهران، انتشارات اندیشه کامیاب ایرانیان.

- کشاورز، بهمن، ۱۳۷۶، **مجموعه محشای قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵**، چاپ دوم، تهران، کتابخانه گنج دانش.

- کمالی، عباس، ۱۳۹۵، بررسی تاثیر ساختارهای اجتماعی و فرهنگی بر وقوع جرم در ایران (با تاکید بر نظریه رابرت مرتن)، **کنگره بین المللی علوم انسانی و مطالعات فرهنگی**.

- مقدم، محمود، ۱۳۹۷، فعالیت های شرط بندی و قمار بازی در فضای مجازی، ایده های جدید با هدف کلاهبرداری، **همایش بین المللی مدیریت و مهندسی**.

- مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۷۴، تفسیر نمونه، جلد ۲، چاپ اول، تهران، دارالکتب الاسلامیه.

- میرمعزی، سیدحسین، ۱۳۸۲، بورس بازی از دیدگاه فقه، **اقتصاد اسلامی**، شماره ۹.

- موسوی همدانی، سیدمحمدباقر، ۱۳۷۴، **ترجمه تفسیر المیزان**، جلد ۲، چاپ پنجم، قم، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.

- نجفی توانا، علی، ۱۳۹۲، **جرم شناسی**، چاپ شانزدهم، تهران، انتشارات آموزش و سنجش.

- ویلیامز، فرانک پی و مک شین، ماری لین دی، ۱۳۸۶، **نظریه های جرم شناسی**، ترجمه حمیدرضا ملک محمدی، تهران، انتشارات میزان.

عربی

- ابن فارس، احمد، ۱۴۰۴.ق، **معجم مقاییس اللغة**، جلد ۵، چاپ اول، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

- انصاری، شیخ مرتضی، ۱۳۷۵، **مکاسب المحرمه**، مترجم محمد مسعود زنجانی، جلد ۳، قم، انتشارات دارالعلم.

- توحیدی، محمدعلی، ۱۴۱۷.ق، **مصباح الفقاهه**، تقریرات بحث آیت الله خوئی، جلد ۱، چاپ چهارم، قم، انتشارات صدر.

- جارم، محمدنعمان، ۲۰۱۸م، **ادیان العرب فی الجاهلیه**، چاپ اول، مصر، مطبعة السعاده.

- حرعاملی، محمد بن حسن، ۱۴۰۹.ق، **تفصیل وسائل الی تحصیل مسائل الشریعه**، جلد ۱۷، چاپ اول، قم، موسسه آل البيت علیهم السلام.

- حسینی روحانی، سیدمحمدصادق، ۱۳۸۷، **فقه الصادق**، جلد ۱۴، چاپ سوم، قم، موسسه دارالکتاب.

- حسینی واسطی زبیدی، مرتضی، ۱۴۱۴ه.ق، **تاج العروس من جواهر القاموس**، جلد ۷، چاپ اول، بیروت، للطباعه و النشر والتوضیح.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، ۱۴۱۲ه.ق، **مفردات الفاظ قرآن**، جلد ۱، چاپ اول، لبنان، دارالعلم دارالشامیه.
- سیوری حلی، مقداد بن عبدالله، ۱۴۲۵ه.ق، **کنز العرفان فی فقه القرآن**، جلد ۲، چاپ اول، قم، انتشارات مرتضوی.
- شهیدثانی، زین الدین بن علی عاملی، ۱۴۱۳ه.ق، **مسالك الافهام الی تنقیح شرایع الاسلام**، جلد ۳، چاپ اول، قم، موسسه المعارف الاسلامیه.
- طبرسی، الفضل بن الحسن، ۱۴۱۲ه.ق، **جوامع الجامع**، چاپ سوم، تهران، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه.
- قرشی، سیدعلی اکبر، ۱۴۱۲ه.ق، **قاموس قرآن**، جلد ۶، چاپ ششم، تهران، دارالکتب الاسلامیه.
- مکارم شیرازی، ناصر، ۱۴۱۵ه.ق، **انوار الفقاهه کتاب التجاره**، چاپ اول، قم، مطبوعاتی هدف.
- موسوی خمینی، سیدروح الله، ۱۳۷۴، **المکاسب المحرمه**، جلد ۲، چاپ اول، قم، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- موسوی سبزواری، سیدعبدالاعلی، ۱۴۱۶ه.ق، **مهدب الاحکام فی بیان الحلال و الحرام**، جلد ۱۶، چاپ چهارم، قم، انتشارات دارالتفسیر.
- نجفی، محمدحسن، ۱۴۰۴ه.ق، **جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام**، جلد ۲۵، چاپ هفتم، بیروت، دارالاحیاء التراث العربی.

قوانین

- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- قانون مدنی مصوب ۱۳۰۷
- قانون ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷
- کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵

legal Civilization

Biannual

No.8/Spring & Summer 2021

Jurisprudential and Criminological Aspects of Betting in Cyberspace

Abolfath KHaleghi, Simin Farrokhi Nia

A Critical Review of the Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Legal Consequences of the Separation of the Chagos Archipelago from Mauritius in 1965

Moosa Akefi Ghaziani, Mohammad Akefi Ghaziani

Comparative Legal Analysis of the Collateral in the Light of the Anglo-Iranian Laws

Hossain Rahimi Khojasteh, Marzieyh Fathi Bornaji

Comparative Approach to the Effects of Mergers on Commercial Companies

Afshin Mojahed

Explaining the Dimensions of Justice and Ethics from the Perspective of the Principles of the Framework of Islamic International Law

Nourooz Kargari, Sajad Tayebi

The Place of Sexual Crimes in International Criminal Courts

Abbas Por Hashemi, Sahar CHoobin

Covid-19 Pandemic in the Light of Solidarity Rights

Sayyed Behrad Mirfakhraei

Effects and Aspects of Appeal (Research) from the Perspective of Imami Jurisprudence, Iranian Law and French

Sayyed Jafar Hashemi Bajegani, Afshin Mojahed

Foreign Investment in Iranian Subject law and the Obstacles Facing it

Mohammad Reza Burbur

the Condition of the Absolute Guarantee of the Tenant in Keeping the Same Tenant in Imami Jurisprudence and Civil law of Iran

Firooz Ahmadi, Ali Qaed Rahmati

A Warning for the Big Fish: A Review of the Most Significant Roles and Achievements of International Criminal Law in International Legal Order

Mohsen Ghadir, Mousa Karami

A Comparative Study of the Crime of Embezzlement in Iranian and British Law with a Look at International Documents

Mohsen Jafari, Fateme Asadi

Religious Pluralism in Iranian Criminal Code

Abbas Karimi, Abalfazl Salimian

A Comparative Approach to the Scheme of Arrangement in Iranian, British and French Law

Hasan Rahim Zade Meybodi, Afshin Mojahed

Effects of Wife Alimony in Iranian and French Law

Mostafa Afzali Goroh

A Comparative Study of Non-Influence with Relative Invalidity in Iranian and French Law

Abbas Karimi, Gholam Reza Izadpanah

Critique and Evaluation of Personal, Social and Judicial Harms of Criminalization in the Iranian Penal System

Rostam Ali Akbari, Amir Faraj Bakhsh